

Kristine Nergaard og Espen Løken

Deltid og undersyssetting

1 Tema og datagrunnlag

Fagforbundet har bedt Fafo om å framskaffe data om deltidsarbeid, undersyssetting og midlertidig ansettelse innen helse- og sosialsektoren og offentlig forvaltning. Helse- og sosialsektoren omfatter både offentlig og privat virksomhet. Offentlig forvaltning omfatter både kommunal og statlig forvaltning. Denne typen data samles inn gjennom Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelser (AKU).¹ Her spørres arbeidstakeren om avtalt arbeidstid, som danner grunnlag for gruppering i **heltid, lang deltid (20-36 timer per uke, men deltid) og kort deltid (under 20 timer)**. Arbeidstakere som arbeider deltid spørres også om de ønsker mer arbeid, om de har forsøkt å få dette og om de kan begynne med økt arbeidstid raskt. Dette danner grunnlag for å bli definert som **undersysselsatt**. Det kan også være grunn til å se på de som oppgir at **de ønsker lengre arbeidstid uten at de nødvendigvis har forsøkt å skaffe seg dette**. Dette vil omfatte en del arbeidstakere som ikke oppfyller kravet til å være undersysselsatt, men vil likevel kunne sies å jobbe ufrivillig deltid. Man må også huske at ikke alle som er undersysselsatt eller ønsker mer arbeid, ønsker å arbeide heltid. Drøye halvparten av de undersysselsatte ønsker en ukentlig arbeidstid som tilsier heltid. Det store flertallet av de øvrige ønsker en ukentlig arbeidstid som tilsier lang deltid.

I AKU omfatter sysselsatte "personer i alderen 16-74 år som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i undersøkelsesuka, samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon e.l.". Vi ser her kun på dem som oppgir at de er lønntakere (dvs at selvstendige yrkesutøvere er utelatt).

Definisjoner:

Undersysselsatt: Arbeidstaker som arbeider deltid, ønsker lengre arbeidstid, har aktivt forsøkt å få dette og kan øke sin arbeidstid innen en måned

Ønsker lenger arbeidstid: Arbeidstaker som arbeider deltid og ønsker lenger arbeidstid (dvs ikke krav om at man aktivt forsøker å få det eller at man kan øke arbeidstida innen en måned)

---

¹ Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av Norges samfunnsvitenskapelige datatjeneste. Data for 2004 (4. kvartal) og 2005 er stilt til disposisjon av Statistisk Sentralbyrå (SSB). Innsamling og tilrettelegging av data ble opprinnelig utført av SSB. Verken SSB eller NSD er ansvarlige for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her.

2 Andel som arbeider deltid

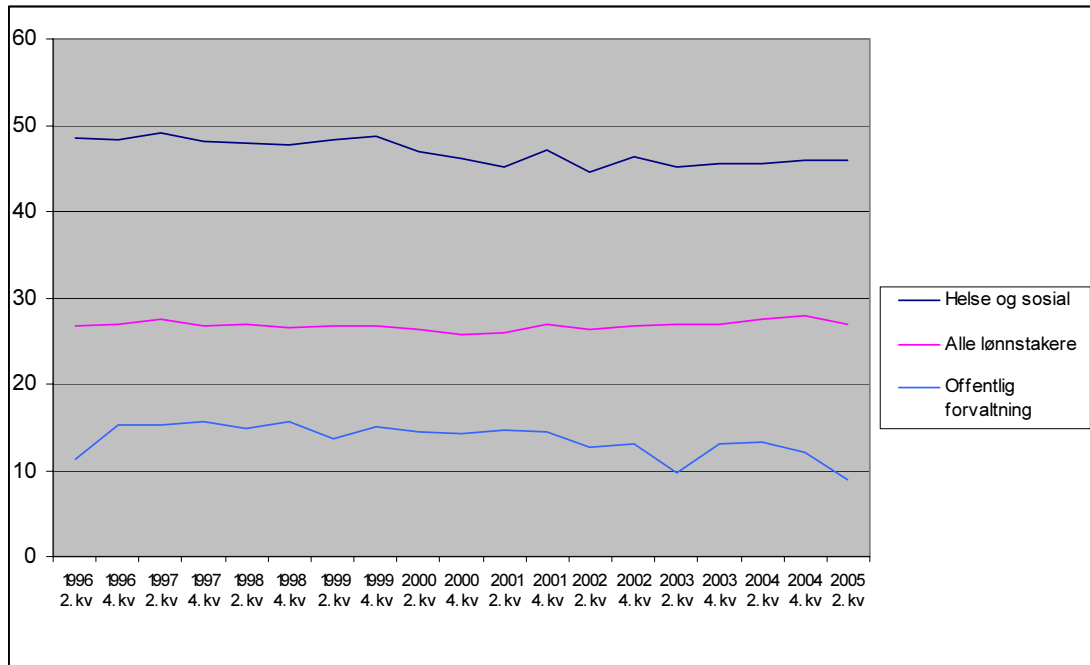
I underkant av halvparten av lønntakerne innen helse- og sosialsektoren arbeider deltid (46 % i annet kvartal 2005). Andelen har gått noe ned fra 1996 og til i dag. Deltidsandelen er høy sammenlignet med gjennomsnittet for norsk arbeidsliv (28 %). Innen offentlig forvaltning (både kommunal og statlig forvaltning samt forsvar) er deltidsandelen lav (10 %).

Flertallet av dem som arbeider deltid er kvinner. Innen helse- og sosialsektoren er kvinneandelen blant de deltidsansatte drøye 90 prosent. I arbeidslivet samlet utgjør kvinner rundt 80 prosent av alle som arbeider deltid.

Tabell 1 Heltid, lang deltid og kort deltid. AKU 2. kv. 1996 – 2. kv. 2005. Prosent

	Offentlig forvaltning (NACE 75)			Helse og sosial (NACE 85)			Alle lønntakere		
	Heltid	Lang deltid	Kort deltid	Heltid	Lang deltid	Kort deltid	Heltid	Lang deltid	Kort deltid
1996 2. kv	88	6	6	51	25	24	73	13	13
1996 4. kv	85	8	7	52	24	25	73	13	14
1997 2. kv	85	9	6	51	27	22	72	14	13
1997 4. kv	84	10	6	52	26	23	73	13	13
1998 2. kv	85	9	6	52	28	20	73	13	14
1998 4. kv	84	10	6	52	25	23	73	13	13
1999 2. kv	86	8	5	52	26	22	73	14	13
1999 4. kv	85	9	6	51	26	22	73	13	13
2000 2. kv	86	9	5	53	27	20	74	13	13
2000 4. kv	86	9	5	54	25	21	74	13	12
2001 2. kv	85	9	6	55	24	21	74	13	13
2001 4. kv	86	8	6	53	25	22	73	14	13
2002 2. kv	87	7	6	56	24	21	74	13	13
2002 4. kv	87	8	5	54	25	21	73	14	13
2003 2. kv	90	7	3	55	25	20	73	14	13
2003 4. kv	87	8	5	54	25	20	73	14	13
2004 2. kv	87	8	6	54	25	20	72	14	14
2004 4. kv	89	7	5	54	24	22	73	14	14
2005 2. kv	90	5	4	54	26	20	72	14	13

Figur 1 Deltidsandel etter bransje (AKU). Offentlig forvaltning, helse- og sosialsektoren og alle lønnstakere.

3 Undersysselssetting

SSBs definisjon av **undersysselsatt** er en arbeidstaker som **arbeider deltid, ønsker lengre arbeidstid, har forsøkt å få dette og kan øke sin arbeidstid innen en måned**. Vi presenterer her tall for undersysselsatte innen helse og sosialsektoren og blant lønnstakerne samlet. For offentlig forvaltning tillater ikke datamaterialet en slik nedbrytning (men andelen ligger noe under gjennomsnittet for arbeidslivet totalt). Vanligvis presenteres disse tallene som andel av deltidsansatte (jf. at det kun er disse som berøres av fenomenet)². Men det kan også være av interesse å se på hvor stor andel av *alle* lønnstakere som defineres som undersysselsatte³. Andelen (og antall) undersysselsatte gikk ned fram mot 1999/2000, men har økt fra og med 2002. Dette gjelder både arbeidslivet samlet og innen helse- og sosialsektoren.

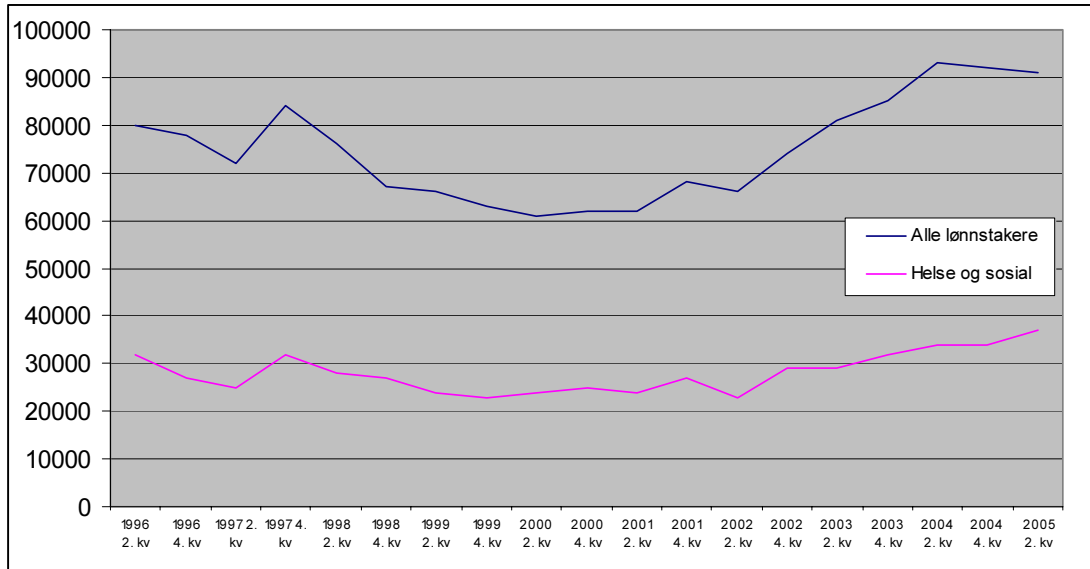
Tabell 2 Andel undersysselsatte innen helse og sosialsektoren og blant alle lønnstakere. Som prosent av deltidsansatte og av alle lønnstakere i bransjen

	Alle lønnstakere		Helse- og sosial (NACE 85)	
	Av de deltidsansatte	Av alle	Av de deltidsansatte	Av alle
1996 2. kv	16	4	18	9
1996 4. kv	15	4	15	7
1997 2. kv	13	4	14	7
1997 4. kv	16	4	17	8
1998 2. kv	14	4	16	8
1998 4. kv	12	3	15	7
1999 2. kv	12	3	13	6
1999 4. kv	11	3	12	6
2000 2. kv	11	3	13	6
2000 4. kv	12	3	14	6
2001 2. kv	11	3	14	6
2001 4. kv	12	3	14	7
2002 2. kv	12	3	12	5
2002 4. kv	13	4	15	7
2003 2. kv	15	4	15	7
2003 4. kv	15	4	16	7
2004 2. kv	16	4	17	8
2004 4. kv	16	4	17	8
2005 2. kv	16	4	19	8

² Heltid og deltid beregnes på basis av avtalt ukentlig arbeidstid, ikke faktisk arbeidstid i intervjuuka.

³ Dvs hvis det både er høy andel deltidsansatte og en høy andel av disse er undersysselsatte, vil en høy andel av alle ansatte være undersysselsatt.

Figur 2 Antall undersysselsatte lønnstakere (AKU)⁴

⁴ Statistisk sentralbyrå har offentliggjort et tall på 97.000 undersysselsatte i 2. kvartal 2005. Når dette tallet er noe høyere enn det denne figuren viser, skyldes det at SSB har med selvstendige yrkesutøvere i sine tall.

4 Arbeidstakere som ønsker lenger arbeidstid

Definisjonen av undersysselsatt er streng gjennom at den forutsetter at arbeidstakeren aktivt søker arbeid og kan ta dette på kort varsel. Ser man bort fra kravene om aktiv arbeidssøking og om at man kan ta imot mer arbeid innen en måned, er det langt flere som oppgir at de ønsker lengre arbeidstid enn tallene på undersysselsatte tilsier. Også her ser vi en viss økning i perioden fra 2002 og fram til i dag.⁵

Tabell 3 Andel arbeidstakere som ønsker lengre arbeidstid. Andel av deltidsansatte og av alle ansatte i helse og sosialsektoren (NACE 85)

	Av de deltidsansatte	Av alle ansatte
1996 2. kv	33	16
1996 4. kv	28	13
1997 2. kv	29	14
1997 4. kv	28	14
1998 2. kv	28	13
1998 4. kv	25	12
1999 2. kv	26	12
1999 4. kv	23	11
2000 2. kv	26	12
2000 4. kv	24	11
2001 2. kv	24	11
2001 4. kv	24	11
2002 2. kv	25	11
2002 4. kv	25	11
2003 2. kv	27	12
2003 4. kv	26	12
2004 2. kv	28	13
2004 4. kv	27	har ikke tall
2005 2. kv	29	har ikke tall

⁵ Dette spørsmålet stilles kun til dem som intervjues direkte i AKU (dvs at spørsmålene ikke besvares av for eksempel ektefelle eller foreldre på vegne av den som intervjues). Tabell 4 er dermed basert kun på svarene fra de som intervjues direkte. Ut fra vår vurdering bør ikke dette medføre skjevheter av betydning i framstillingen.

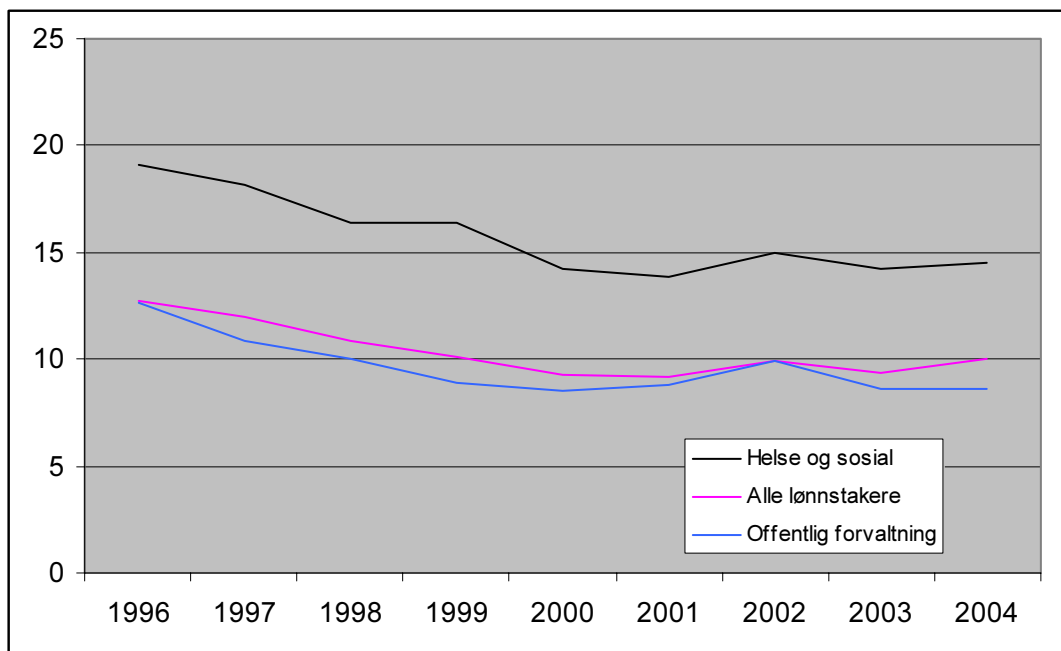
5 Midlertidig ansatte

I AKU spørres arbeidstakerne om de har en fast eller midlertidig ansettelse. Andelen er høyere innen helse- og sosialsektoren enn for arbeidslivet samlet. Andelen midlertidig ansatte har gått ned over tid.

Tabell 4 Prosentandel midlertidig ansatte. Blant alle lønnstakere, innen offentlig forvaltning (NACE 75) og innen helse og sosialsektoren (NACE 85). Kilde: AKU, årgjennomsnitt

	Alle	Offentlig forvaltning	Helse og sosial
1996	12,7	12,6	19,1
1997	12	10,9	18,2
1998	10,9	10	16,4
1999	10,1	8,9	16,4
2000	9,3	8,5	14,2
2001	9,2	8,8	13,9
2002	9,9	9,9	15,0
2003	9,4	8,6	14,2
2004	10	8,6	14,5

Figur 4 Andel lønnstakere som er midlertidig ansatt. AKU årgjennomsnitt

6 Antall ansatte etter type ansettelse – 2. kvartal 2005

Det kan være av interesse å se hvor mange personer som berøres av ulike typer ansettelser. Statistisk sentralbyrå lager vektorer for AKU som gjør at man også får anslag på antall personer i arbeidsstyrken. I 2. kvartal 2005 arbeider det 436000 personer innen helse- og sosialsektoren. Vi ser at om lag 200 000 av disse arbeider deltid, 57000 av disse ønsker mer arbeid, hvorav 37000 defineres som undersysselsatte. I alt 63 000 personer er midlertidig ansatt.

Tabell 5 Antall personer med ulike typer ansettelse. AKU 2. kvartal 2005

	Totalt	Offentlig forvaltning NACE 75	Helse og sosial NACE 85
Ansatte samlet	2 114 000	134000	436000
Ansatte som jobber deltid	565000	14000	197000
Antall undersysselsatte	91 000	-	37000
Antall deltidsansatte som ønsker lenge arbeidstid	ca 153 000	-	ca 57 000
Antall midlertidig ansatte	201000	9000	63000

7 Kommunal sektor og helse og sosial – skiller disse seg ut fra andre sektorer?

For AKU 2. kvartal 2004 har vi også opplysninger om eier (rapportert av den ansatte selv). Her ser vi at arbeidstakere i kommunal sektor skiller seg ut ved høy deltidsandel og at andelen midlertidig ansatte ligger over gjennomsnittet for arbeidslivet samlet.

Tabell 6 Andel ansatte etter type ansettelse, deltid, undersysselssetting og ønske om lengre arbeidstid. Etter eier. AKU 2. kvartal 2004.

	Andel midlertidig ansatte	Andel som arbeider deltid	Undersysselsatte		Ønsker lengre arbeidstid	
			Andel blant deltidsansatte	Andel av alle ansatte	Andel blant deltidsansatte	Andel av alle ansatte
Eier/sektor						
Privat vareproduksjon	6	11	7	1	16	2
Privat tjenesteyting	9	29	18	5	31	9
Kommunal/fylkeskommunal	13	40	20	8	30	12
Statlig (inkl. helseforetakene)	13	20	13	3	25	5
Totalt	10	27	17	5	29	8
Helse og sosial (NACE 85) uansett eier ⁶	13	45	18	8	29	13

Flertallet av undersysselsatte jobber enten innenfor helse- og sosialtjenester eller i detaljhandel. Det er også innenfor disse to næringsgruppene rundt halvparten av de deltidsysselsatte befinner seg.

⁶ Enkelte av disse prosentandelene vil datatekniske årsaker avvike litt fra tallene som er presentert ovenfor for AKU 2. kv 2004. For tidsserier bør de foregående tabellene brukes.